

6 Чжао Юйцзян Лингводидактические основы этноориентированного обучения русскому языку и тестирования: на примере китайских учащихся / Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук. - М., 2008. - 291 с.

Урахування етнопсихологічних і етнокультурних особливостей туркменських та узбецьких слухачів під час навчання іноземної мови

Клочко Т.В., Яценко А.А.

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

м. Харків, Україна

e-mail: tvk.8862@gmail.com

Постановка проблеми в загальному вигляді. В аспекті рішення глобальних завдань, пов'язаних зі створенням спільного полікультурного освітнього простору на ґрунті багатостороннього діалогу культур, сучасній методиці викладання іноземної мови доводиться шукати найбільш ефективні методи навчання представників різних етносів із урахуванням їхніх культурних, релігійних, освітніх пріоритетів, особливостей менталітету, національного характеру й стереотипів поведінки [10; 39 – 40]. Етноорієнтований підхід до навчання нерідної мови дозволить викладачам адекватно розуміти тих, кого вони навчають; визначити ефективність найбільш прийнятних для представників певного етносу форм і методів навчання; допомогти іноземцям у вирішенні проблем адаптації до нового соціокультурного середовища; визначити труднощі, з якими зіткаються представники різних етносів під час оволодіння зазначеною мовою. Проблема етноорієнтованого підходу в навчанні іноземних слухачів нерідної мови постає актуальною, оскільки для них це є умовою успішного отримання знань і формування професійних компетенцій. Способи вирішення зазначеної проблеми мало вивчені й тому потребують подальших досліджень. Стаття присвячена етнолінгвоорієнтованому навчанню туркменських і узбецьких слухачів. **Метою** дослідження є розгляд культурних і ментальних особливостей туркменських та узбецьких слухачів; аналіз причин, що перешкоджають адекватному засвоєнню мови, і виділення основних чинників, що є обов'язковою умовою ефективного навчання іноземної мови.

Аналіз останніх публікацій. На думку Т. Кротової, національно орієнтоване навчання передбачає викладання мови з опорою на рідну мову студентів і з урахуванням особливостей її системи, а в етноорієнтованому навчанні акцент робиться на описі й зіставленні етнопсихологічних та етнокультурних характеристик іноземних слухачів [6; 22–23]. Етноорієнтоване навчання містить взаємодію рідної або вихідної та іноземної мов у культурно-освітньому просторі.

Важливими дослідженнями в цьому напрямі є монографія Т. Балихіної та Чжао Юйцзяна [1], монографія І. Пугачова [10], у яких доведено, що підвищення ефективності викладання мови іноземним слухачам можна досягти за умови урахування етнопсихологічних, етнокультурних та етнолінгвістичних особливостей студентів.

Монографія М. Кожевнікової, А. Ременцова, Н. Ременцової [5] присвячена національному портрету в'єтнамських студентів. Дослідники розглядають в'єтнамський менталітет, мову, національну самосвідомість і культуру.

А. Хавдок у статті, присвяченій проблемам етнолінгвоорієнтованого навчання мови в туркменській аудиторії [11], наводить рекомендації щодо вирішення аналізованої проблеми, і робить висновок про те, що національно орієнтований і етнолінгвоорієнтований підходи повинні працювати в комплексі й бути одними із провідних у навчанні туркменських слухачів.

Таким чином, у методиці викладання іноземної мови іноземним слухачам приділяється значна увага питанню етноорієнтованого навчання як важливого чинника підвищення якості навчання іноземних громадян. Методологічним підґрунтям етноорієнтованого навчання іноземних студентів нерідної мови є комплекс основних загальнометодологічних і методичних прийомів: компетентнісного, антропоцентричного, свідомо-зіставного, культурологічного та інших. Науково-теоретичну базу системи етноорієнтованого навчання становлять психолого-педагогічні та психолого-лінгвістичні знання про

закономірності протікання та взаємодії мисленнєвих процесів студентів рідною та нерідною мовами, знання характеру відображення систем цих мов у їхній свідомості, а також знання етнокультурних та етнопсихотипічних особливостей іноземців, значущих для ефективної організації мовного навчання в ЗВО.

Виклад основного матеріалу. Визначення національного характеру (психічного складу) є складною проблемою, пов'язаною зі встановленням деяких якостей якого-небудь етносу, його особливостей сприйняття оточуючого світу. Національний характер становить поведінкову модель, типову для певного народу й обумовлену єдністю суспільної свідомості, спільністю системи надособистісних колективних уявлень про світ, суспільство, особистість і про норми поведінки кожної людини. Але національний характер не успадковується від пращурів, він набувається під час виховання та найяскравіше виявляється не в конкретному представнику народу, а у групі цих представників. Знання етнокультурних та етнопсихологічних особливостей студентів вимагає від методистів і викладачів визначення прийнятних для тих чи інших етносів тих чи інших форм і методів навчання іноземної мови.

Сучасні туркмени й сьогодні зберігають поділ на роди й племена. 24 племені увійшли у світову історію як хоробрі воїни та гарні вершники. Кожен рід має свій діалект, спосіб життя, традиції. Туркмени добре знаються на прикметах інших племен і легко відрізняють земляків за стилем одягу, вишивкою, візерунками на килимах, за кухнею та ін. [9]. Племінні відносини й сьогодні мають велике значення в туркменському суспільстві, тому що склалися протягом століть. Слід пам'ятати, що племінна свідомість туркмена може виявитися в будь-який момент. Наприклад, за бажання студента продемонструвати свою значущість у підготовці свята, а це може спричинити конфлікт [3]. У цілому, туркмени доброзичливі, сумлінні, поважають старших, невибагливі в побуті, охоче беруть участь у суспільному житті. Хоча й суперечливі: гостинні, чесні із земляками – хитрі з чужинцями, ніжні з

тваринами – жорсткі з людьми. А ще уразливі, довго пам'ятають заподіяну кривду [7]. Студенти-туркмени привітні й доброзичливі. Спокійно ставляться до поганих оцінок, слабо реагують на зауваження щодо відвідування занять або невиконання навчального плану. Більшість впевнена, що чинить правильно, що "все буде добре". Витоки такого оптимізму, мабуть, полягають в упевненості, що Аллах створив обраний народ, винятковий і великий. А значить, всі проблеми будуть вирішені [2].

Культура туркменів певною мірою відрізняється від культурних традицій сусідніх мусульманських держав. Основні культурні віхи народів Туркменістану належать до традицій тюркської народності огузів. Існують різні думки про зовнішній вигляд, цінності, інтереси, особливості спілкування сучасних туркменів. Зовнішній вигляд туркменів охайний. Вони вдягаються охайно й зі смаком. Жінки люблять носити прикраси й дуже пильно їх обирають. Матеріальний добробут для туркмена становить велику цінність і найбільший інтерес.

Сім'я належить до одного із найбільш впливових чинників, які формують людську особистість у Туркменістані. Особливу увагу туркмени демонструють до батьків. Туркмени дуже делікатно ставляться до своєї репутації. Невинний жарт у нашому суспільстві туркмен може сприйняти як особисту образу. Основоположне гасло: *«Моя честь – це честь моєї сім'ї, мого племені, мого народу»*.

Їхня громада дуже згуртована, всі добре знають один одного, добре розвинена взаємодопомога: старший опікується молодшим, молодший беззаперечно підкоряється старшому. У туркменів ієрархічне суспільство, наказ старшого за віком чи статусом у громаді – це закон, що слід виконувати негайно, не обмірковуючи. Туркменське суспільство становить сукупність малих груп. Туркмени часто об'єднуються в невеликі колективи для здійснення спільної справи. Цю особливість туркменів слід урахувувати в роботі з групами туркменських слухачів. Уміння контактувати й працювати в команді

підсилюється такими національними рисами характеру, як дисциплінованість, працьовитість, чесність.

Перебуваючи в чужій країні, туркмени рідко порушують порядок і закон. За манерою спілкування туркмени небагатослівні, чемні та дуже потайні, до свого внутрішнього світу не пускають навіть після тривалого знайомства.

Слід мати на увазі, що туркмени самолюбні, гонористі. Тому вони досить рідко зізнаються, що чогось не зрозуміли, і розкривається це нерозуміння в найбільш невідповідний момент – коли справу вже виконано. Через таку саму причину казати туркменові, що він чогось не вмів – справа явно безнадійна. Не можна запитувати в туркмена, чи впорається він із чимось чи ні, оскільки сказати «не зможу», «не впораюся» для нього означає втратити обличчя. Замість цього слід ставити цілеспрямовані питання, пов'язані зі знанням деталей, а пояснювати треба за допомогою наочних прикладів: у більшості туркменів конкретне, а не абстрактне мислення.

Серед рис етнопсихологічної своєрідності узбеків виділяють високу моральність, порядність, чесність, благородство, скромність, чуйність, сміливість, рішучість, тактовність, терплячість, витримку, самовладання, почуття глибокої особистої гідності, статечність, обдуманість рішень і дій тощо, а також такі типові прояви етнокультури, як співпереживання до рідних, близьких та оточуючих; любов до дітей; шанування людей похилого віку, батьків і молодших; повага до старших, хворих, інвалідів; дбайливе ставлення до речей; уміння дотримуватися дисципліни й порядку; тяга до знань і шанування освічених людей; дбайливе ставлення до традицій, звичаїв свого народу; релігійність; взаємовиручка; чистота та санітарний стан житла; любов і дбайливе ставлення до історії та культури; працьовитість; патріотизм; гостинність тощо.

Соціологічні та психологічні дослідження засвідчують, що узбеки добре ставляться до виконання своїх професійних обов'язків, терпляче переносять життєві труднощі та злидні, дуже чутливі до оцінок оточуючих, вище за все

шанують своїх батьків і родичів, бояться, коли до останніх доходять чутки про їхню слабку старанність або недостатню професійну компетентність. До етнопсихологічних особливостей узбеків належать також рішучість, обдуманість, довірливість, доброзичливість, чуйність, особливо в початковий період їх перебування в багатонаціональній групі чи колективі, готовність прийти на допомогу, уміння володіти своїми почуттями. Разом із тим, деяким із них притаманні замкнутість, сором'язливість, нетовариське, насторожене ставлення до вихідців з інших країн. Узбеки високо цінують шанобливе ставлення до культури свого народу, історії, етнічних почуттів, звичаїв, традицій. Якщо в поліетнічному колективі склався стійкий, здоровий морально-психологічний клімат, вони проявляють працьовитість, старанність, сумлінність. У колективах, де склалася напружена морально-етична атмосфера, вони схильні до конфліктів, важко переживають образи, виявляють злопам'ятність, здатні робити необдумані вчинки. Узбеки дуже переживають відрив від родини, від рідних і близьких. Із батьками й родичами вони підтримують тісні зв'язки, радяться з багатьох питань, відверто пишуть їм про свої невдачі й неоліки.

Етнокультурні портрети іноземних студентів, створені на ґрунті соціологічних досліджень етнопсихологів, етнологів, психолінгвістів дозволяють виявити, об'єктивно оцінити й обґрунтувати правомірність поведінкових орієнтацій представників різних етногруп іноземних слухачів. Вони допомагають викладачеві будувати свої стосунки зі студентами таким чином, щоб вони могли вільно виражати себе як особистість, брати участь в навчально-виховному процесі як його активно діючий суб'єкт.

Висновки. Таким чином, розглянутому контингентові іноземних слухачів властиві відмінні від носіїв нерідної мови особливості мисленнєво-мовленнєвої діяльності та характерний стиль оволодіння іноземною мовою. Щоб зацікавити туркменських і узбецьких студентів та організувати їхнє продуктивне навчання, викладач має дослідити специфіку туркменської та узбецької мов, а також

ментальні особливості туркменів і узбеків, традиції їхнього виховання та освіти, специфіку долучення їх до нових соціокультурних реалій. Важливо, що етнолінгвоорієнтована модель навчання іноземної мови зміцнює мотивацію до навчально-пізнавального процесу й розвиває інтерес до нової мови та культури.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці та використанні методів етнотметодики, що забезпечить рішення таких практичних проблем, як пізнання один одного й міжособистісне спілкування в етнічно різнорідних навчальних групах, а також дозволить попередити конфліктні ситуації на міжнаціональному й релігійному ґрунті, стабілізує сприятливий психологічний клімат у групі і створить умови для успішного навчального процесу.

Література:

1. Бальхіна Т.М., Чжао Юйцзян. От методики к этнотметодике. Обучение китайцев русскому языку: проблемы и пути их преодоления : монография; 2-е изд. – М. : РУДН, 2010. – 344 с.
2. Дейл Ф. Эйкельман. Близкий Схід та Центральна Азія : антропологічний підхід / Переклад з англ. П. Шеревери. – К. : Стилос, 2005. – 374 с.
3. Дурдыев М. Туркмены мира : историко-демографический обзор. Ашхабад, 1991. – 120 с.
4. Игнатович А.Е. Туркмены: особенности культуры и менталитета. URL: <https://www.msu.by/info/ovrsm/kuratoru/turkmeny.pdf>
5. Кожевникова М.Н., Ременцов А.Н., Ременцова Н.А. Обучение граждан Вьетнама в российских вузах: национально-ориентированный подход. – М.: Флинта: Наука, 2015. – 138 с.
6. Кротова Т.А. Способы реализации этноориентированной методики обучения русскому языку как иностранному с позиций лингвокультурной адаптации (на примере арабского контингента) // Вестник РУДН. Сер. Русский и иностранные языки и методика их преподавания. – 2014. – № 2. – С. 22–28.
7. Крысько В. Этническая психология. – М. : Академия, 2002. – 320 с.
8. Румянцева Н.М., Рубцова Д.Н. Этноориентированное обучение – важная составляющая методики преподавания русского языка. 2019.– С. 196 – 207. URL: https://www.researchgate.net/publication/343127636_etnorientirovannoe_obuchenie_UF (дата обращения: 17.09.2020).
9. Поцелуевский А.П. Диалекты туркменского языка. – Ашхабад : Туркменское изд-во, 1936. – 146 с.
10. Пугачев И.А. Этноориентированная методика в поликультурном преподавании русского языка иностранцам. – М. : РУДН, 2011. – 284 с.
11. Хавдок А.Н. Проблемы этнолингвоориентированного обучения русскому языку как иностранному в туркменской аудитории // Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 3 : Педагогика и психология. – 2018. – №4 (228). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-etnolingvoorientirovannogo-obucheniya-russkomu-yazyku-kak-inostrannomu-v-turkmenskoy-auditorii> (дата обращения: 14.09.2020).